

TA'LIMDA TABIIY FANLARNING FANLARARO INTEGRATSIYASI

PEDAGOG KADRLARNI TAYYORLASH, QAYTA TAYYORLASH VA MALAKASINI OSHIRISHDA MUSTAQIL MUTOLA VA DEMOGRAFIK OMILLAR

Mamatqulova Zarifaxon Muxammadsoliyevna

*Farg'ona viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi,
Pedagogika, psixologiya va ta'lim texnologiyalari kafedrasida dotsenti
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Demografik tadqiqotlar Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zMU aholishunoslik, demografiya, ijtimoiy geografiya va mintaqaviy iqtisod, sotsiologiya kafedralari, Respublika «Oila» ilmiy-amaliy markazi, Mehnat, aholi bandligi va ijtimoiy muhofazani o'rganish Respublika ilmiy markazi, O'zR Fanlar akademiyasining iqtisodiyot instituti, O'zbekiston Respublikasi «Ijtimoiy fikr» jamoatchilik markazida olib borilishini bilamiz, albatta.

O'zbekistonning demografik taraqqiyoti, uning xususiyatlari, omillari va muammolari I. Mullajonov, R. Ubaydullayeva, M. Qoraxonov, E. Ahmedov, O. Otamirzayev, L. P. Maksakova, A. Soliyev, H. Salimov, A. Qayumov, M. Bo'riyeva, O. A. Ergashev, E. Safarov, O. Saidahmedov, G. Murtazina, 3. X. Rayimjonov, R. K. Ortiqboyev va b. olimlarning ИЛМИЙ tadqiqotlarida keng o'rganilgan.

1993 yildan O'zbekistonda BMTning aholishunoslik jamg'armasi (UNFPA) o'z faoliyatini boshlagan. Uning faoliyati mintaqada davlatlarini, Qozog'iston va Ozarbayjonni qamrab oladi. Jamg'arma aholi salomatligi, ayniqsa, ayollar salomatligini yaxshilash borasida tadbirlarni amalga oshiradi, mamlakatda milliy tashkilotlar, tibbiyot muassasalariga sog'lom oilani shakllantirish maqsadida keng qamrovli sotsiologik-demografik tadqiqotlar o'tkazadi.

Pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutola va demografik omillar yangidan dunyoga kelgan avlod pedagogik qonuniyatlar o'qituvchining tarkib topishi jarayoni va omillarini o'rganish, muammolarni belgilab, yechimlarni aniqlash va istiqbolni ko'rsatib berish, shakllanishi, oilasining demografik xususiyatlari, uning yosh-jinsi, oilaviy tarkibi, demografik mayli, demografik bashorati, (o'qituvchilarning soni, yoshi, jinsi, demografik vaziyati, istiqbolni ilmiy asoslangan holda oldindan aniqlash)larni demografik o'sishi, chora-tadbirlarini ishlab chiqishda ta'lim-tarbiya tizimi har tomonlama muntazam rivojlanib boradi.

Pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutola va demografik omillarda demografik tadqiqot usuli muhim rol o'ynaydi. Demografik tadqiqot usuli-statistik, taqqoslash, xaritagrafik, sotsiologik, matematik va mantiqiy fikrlash kabilar asosiy omillardir. Pedagog

TA'LIMDA TABIIY FANLARNING FANLARARO INTEGRATSIYASI

kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutolada demografiyaning taxliliiy metodi asosiy o'rin egallab, statistikadan farq qiladi: unda mavhum fikrlash usulidan keng foydalanish asosida kelgusida ro'y beradigan sifat o'zgarishlari ham o'rganiladi.

Pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutolada o'qituvchi muayyan ijtimoiy hayot tarziga bo'ysunishi tufayli, demografik jarayonlar ham muayyan usuli va munosabatiga bog'liq bo'ladi. O'qituvchi murakkab rivojlanish mahsuli bo'lib, turli omillar zaminida o'sadi. Bu jihatdan demografiya fanlari tahlil mavzuiga yaqin bo'lib, ularning yutuqlaridan foydalanadi, ayni vaqtda, ularga muhim ma'lumotlar beradi.

Demografik jarayonlarni o'rganishda juda ko'p ma'lumotlardan foydalaniladi. Ko'pchilik davlatlarda demografik ma'lumotlar o'qituvchi soni, tarkibi va demografik jarayonlarni aks ettirib o'z ichiga ushbu masalalarga oid raqamli ma'lumotlar, ilmiy manbaalar, tadqiqotlar natijalarini oladi. Dunyo miqyosida demografik ma'lumotlarni to'plash BMT boshchiligida tuzilgan dastur asosida o'tkazilishini yaxshi bilamiz. Demografiya har bir o'qituvchining ko'payishi va rivojlanish qonuniyatlarini alohida-alohida o'rganadi, chunki har bir formatsiyaga xos o'qituvchi o'sish qonuni demografik vaziyatga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutola va demografik omillarni rivojlantirish, ta'lim darajasi va sifatiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq o'qitiladigan fan bo'yicha yangi bilimlar, malaka va ko'nikmalarni mustaqil o'zlashtirish, shaxsan o'qituvchining o'ziga, uning tafakkuriga bog'liqdir. Mustaqil o'qib bilim orttirishda zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ishlash ko'nikmalarini egallash, o'zini o'zi kamol toptirish jarayoniga tanqidiy va ijodiy yondoshish bilan birga rivojlangan demokratik davlatlar o'quv yurtlarida pedagog kadrlar malakasini oshirish tajribalarini o'rganish muhim hisoblanadi. Ijodiy ta'til jarayonida yangi o'quv adabiyotlari (darslik yoki o'quv qo'llanma) yaratish zamonaviy pedagogik axborot texnologiyalarini ishlab chiqish va o'quv tarbiya jarayoniga joriy etish, pedagoglarning kasbiy faoliyati, yo'nalishi bilan bog'liq bo'lgan yirik ilmiy ishni (monografiya, dissertatsiya va hokazolarni) tugallash uchun ta'lim muassasasining ilmiy (pedagogik) kengashni qarori bilan pedagog kadrlarga beriladigan ta'til mustaqil izlanuvchilikni ko'rsatadi. Bunda o'qituvchilar ilmiy, ilmiy-metodik va ilmiy - amaliy seminarlar, konferentsiyalar, avgust o'qishlari va hokazolarda ma'ruzalar bilan faol qatnashishlari bilan o'qitish metodologiyasi va texnologiyasiga oid muammolarni hal etishda va o'quv - tarbiya jarayonining yuqori sifatini ta'minlashda amaliy yordam beradilar.

Pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutola va demografik omillarda tinglovchilarni darsning maqsadi va

TA'LIMDA TABIIY FANLARNING FANLARARO INTEGRATSIYASI

tartibi bilan tanishtiriladi. Ularga mustaqil o'rganish uchun mavzu bo'yicha matnlar tarqatiladi. Ularga mustaqil ravishda o'rganish taklif etiladi. Matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini aniqlash maqsadida o'qituvchi tinglovchilarga savollar bilan murojaat etadi. Og'zaki so'rov o'tkazadi. Savollarga berilgan javoblar asosida tinglovchilarning to'plagan umumiy ballari aniqlanadi. O'qituvchi darsda o'quv materialini tinglovchilar tomonidan qanday o'zlashtirilganini aniqlash bilan birga o'qilgan va o'zlashtirilgan matnlar asosida tayyorlangan materiallarni tinglovchilarga tarqatib, o'z bilimlarini tekshirib olishlariga imkoniyat yaratadi.

Baxsda muhokama qilinadigan savollar, muammolar tinglovchilarni hayajonlantiradigan, kuyuntiradigan, zamonaviy, ularning hayot tarziga tegishli bo'lish o'z fikrlarini bayon eta olish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'tkaziladigan bahslarning mavzularini tuzishda tinglovchilarning o'zlari, ularning hayotiy tajribalar, yoshlar hayotidagi muammolar, asarlar, gazeta va jurnallardagi maqolalar yordam berishi mumkin. Bahslarni o'tkazishda tinglovchilarda muhokama qilish, so'zga chiqish, fikrlarini bildirish, qiyinchiliklarni bartaraf etish, muhokama qilish, yechilgan muammolarni umumlashtirish kabi ko'nikmalar rivojlanadi. Yuqoridagi texnologiyalar tinglovchilarning o'quv jarayonida faol ishtirok etishlari, turli g'oyalarni bayon qilish chog'ida boshqalarni ham qizg'in ishga yo'llashlari, ilhom bilan ishlashlariga imkon beradi. Ushbu texnologiyalarni amalga oshirishda tanho ishlashi, tinglovchilarda fikrlarni tartibga solish va tasniflash, tanqidiy mulohazalarga baho berish bilimdonlik yangilik va dunyoviy bilimlarga chanqoqlik, so'z bilan ish birligi, izlanish, har bir fanning mohiyatini tushunish, ishga ijodiy yondashish ish tajribalari, o'z ustida ishlash kabilarning rivojlanishi pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda mustaqil mutola va demografik omillarni yanada takomillashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bo'riyeva M. P., O'zbekistonda oila demografiyasi, T., 1997.
2. Bo'riyeva M. R., Demografiya asoslari, T., 2001.
3. Borisov V. A., Demografiya, M., 1999.
4. Jo'raev D. Tafakkurdagi evrilish. – T.: SHarq, 2001. – 242 b.
5. Karim Tohir. Milliy tafakkur taraqqiyotidan. – T.: CHO'lpon, 2003. – 160 b.
6. Musurmanov R. Mutolaa – tafakkur gulshaniga yetaklovchi kuch. –T.: Kutubxona, 2015. - 35 b.
7. Musurmonqulov O. Ijtimoiy ma'naviy muammolar va ularning yechimlari. - T.: Ma'naviyat, 2015. – 31 b.